

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Діденко Ксенія Віталіївна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Фінансова безпека банківської системи України

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студентки 4 курсу

К. В. Діденко

групи ФБС-61а

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр.

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на

відповідне джерело.

К. В. Діденко

Керівник старший викладач, к.е.н.

Є. Ю. Мордань

ЗМІСТ

	С.
Перелік скорочень, умовних познач, одиниць і термінів.....	3
Вступ.....	4
1 Теоретико-методологічні основи фінансової безпеки банківської системи.....	6
1.1 Сутність та основні ризики фінансової безпеки банківської системи.....	6
1.2 Державне забезпечення фінансової безпеки банківської системи України.....	13
2 Оцінка сучасного стану фінансової безпеки банків України.....	18
2.1 Комплексний аналіз складових банківської системи в контексті рівня її безпеки.....	18
2.2 Розрахунок інтегральної оцінки фінансової безпеки банківської системи.....	24
Висновки.....	30
Список використаних джерел.....	30
Додаток А Дослідження сутності поняття «фінансова безпека банку».....	35
Додаток Б Чинники виникнення та основи управління ризиками ЛДОЗШ в банку.....	36
Додаток В Схематичне зображення механізму управління ризиками в банку.....	37

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАК, ОДИНИЦЬ І ТЕРМІНІВ

- БС – банківська система
- ЗУ – Закон України
- КБ – комерційний (-ні) банк (-и)
- ЛДОЗШ – легалізація доходів одержаних злочинним шляхом
- ФБ – фінансова безпека
- ФББС – фінансова безпека банківської системи

ВСТУП

Забезпечення фінансової безпеки банківської системи України є необхідною умовою для організації постійного безперервного руху фінансів, можливості розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між економічними агентами, забезпечення поступального і стійкого розвитку банківських установ, зниження рівня криміналізації економіки та недопущення відмивання брудних грошей і фінансування тероризму. Чутливість вітчизняного банківського сектору до дестабілюючих факторів ми можемо спостерігати у 2015-2016 роках, коли було ліквідовано рекордну кількість банків в результаті економічної кризи, та негативні наслідки якої банківська система переживає до сих пір – у вигляді збільшення непрацюючих кредитів, низької рентабельності банків та посилення недовіри населення до них. Через це, питання забезпечення ФББС економіки України набувають першочергового значення, потребують всебічного теоретичного осмислення та детального аналізу складових БС, та можливих загроз.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методологічних основ забезпечення фінансової безпеки банківської системи, аналізу сучасного стану безпеки банківської системи, виявлення її слабких сторін та проведення комплексної оцінки загального стану фінансової безпеки.

Для вирішення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- визначити сутність ФББС;
- виявити чинники і загрози ФББС національної економіки;
- дати характеристику організацію забезпечення ФББС економіки України;
- проаналізувати результати діяльності БС та виявити основні проблеми;
- дати комплексну оцінку сучасного стану ФББС України.

Об'єкт дослідження – є процеси забезпечення фінансової безпеки України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичні аспекти забезпечення фінансової безпеки банківської системи України.

У процесі написання кваліфікаційної роботи було використано декілька методів дослідження, зокрема: теоретичного узагальнення та синтезу – при формуванні визначення сутності ФББС та притаманних їй загроз, порівняння – при співставленні різних підходів науковців, ситуаційний підхід – при з'ясуванні сукупності зовнішніх та внутрішніх загроз, системний підхід – при визначенні структурних елементів системи державного забезпечення безпеки БС, логічного аналізу – для діагностики стану забезпечення ФББС в Україні, метод статистичного аналізу – визначенні тенденцій в банківському секторі, що характеризують стан забезпечення ФББС, метод компаративного аналізу – обчисленні коефіцієнтів при підрахунку інтегральної оцінки рівня ФББС, графічний – при розробленні схем та графіку.

Інформаційну базу дослідження становлять енциклопедична, довідкова, монографічна і періодична література з досліджуваних питань; закони та підзаконні нормативно-правові акти органів державної влади; аналітичні та статистичні матеріали Національного банку України, фінансова звітність комерційних банків, офіційні ресурси мережі Інтернет та власні розрахунки.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1 Сутність та основні ризики фінансової безпеки банківської системи

На сьогоднішній день для кожної країни визначним показником її розвиненості та благополуччя є рівень розвитку національної економіки. Для України основою фінансової безпеки та гарантом інвестиційного зростання є банківська система, оскільки від неї залежить стійкість національної валюти та обсяг грошової маси, до того ж банки є основними посередниками між суб'єктами економіки. Тому, ми погоджуємося із твердження Адаменко С. [1], про те що забезпечення фінансової безпеки банківського сектору гарантує безпеку національної економіки, та є важливим завданням на державному рівні.

ФББС дослідники визначають з різних сторін, та не мають єдиної думки та усталеного значення щодо її визначення. Пропонуємо дослідити поняття на мікрорівні, з точки зору безпеки окремого елемента банківської системи – комерційного банку. Фінансова безпека окремого банку тісно пов'язана з безпекою банківської системи в цілому. Один проблемний банк здатний викликати «ефект доміно» і призвести до системної банківської кризи. Через специфіку банківської діяльності, адже банки працюють переважно з чужими грошима, будь-яка недовіра з боку населення до окремого банку, спровокує масовий відтік депозитів з банківської системи. Тому банки грають важливу роль в забезпечення ФББС.

Підходи до визначення «фінансова безпека банку» наведено у додатку А.

Деякі науковці, такі як Дмитров С. [11], Фадєєв Д. [40], Ткаченко А., Маменко К. [39] та Наточєєва Н. М. [30] характеризують дане поняття виключно зі сторони безпеки фінансових інтересів банку та забезпечення позитивного фінансового результату. Що на нашу думку є некоректним підходом, оскільки він не включає в себе безпеку середовища банку, його стійкості, що є запорукою його діяльності.

З іншої сторони Корнієнко Ю. [24] зазначив, що фінансова безпека полягає у тому, що банк знаходиться у стані відсутності будь-яких небезпек. Барановський О. [5, 6] наводить більш ширше визначення, та зазначає що ФББ, це перш за все сукупність умов, що мінімізують можливі загрози для банківської діяльності. Хитрін О. [41] доповнив своїх колег науковців, та визначив ФББ як стан, при якому банк виконує свої функції, має всі умови для мінімізації ризиків та загроз, та має потенціал для зростання. Ми погоджуємо з науковцями, однак у своїх підходах вони ігнорують основну ціль фінансової безпеки – забезпечення стабільних фінансових потоків, та загострюють увагу на загальному стані банку.

Ряд науковців – Болгар Т. М. [7], Єпіфанов А. О. [16], Голобородько Ю. О. [10], Євченко Н. Г., Криклій О. А. [15], Зачосова Н. В. [18], Литовченко О. Ю., Самойлов Б. М. [28], Побережний С. М. [33], Перехрест Л. М. [32] у своїх визначеннях дотримуються такого підходу, що ФББ це такий стан, при якому банківські показники є настільки збалансованими, що він є захищеним від зовнішніх та внутрішніх загроз.

На нашу думку найбільш повне та обґрунтоване визначення у Артеменко Д. А. [4], який визначив ФББ як забезпечення банком заходів зі сторони ефективності та впорядкування до рівня норми основних банківських показників, так і зі сторони виконання заходів для попередження небезпек та ризиків, та зазначив, що при виконанні даних умов банк досягне максимальної платоспроможності та стійкості.

Проаналізувавши та систематизувавши наведені визначення ми бачимо, що у цілому науковці розділяють ФББ за двома підходами – як стан, або як сукупність певних умов. Незважаючи на це, всі поняття зводяться до однієї цілі – мінімізація ризиків та загроз для забезпечення стійкої та прибуткової діяльності банківської установи.

Отже, ми можемо сформулювати власне визначення поняттю «фінансова безпека банку» – це таке положення справ банку, за яких він є захищеним від можливих ризиків та загроз для своєї діяльності, завдяки сукупності та взаємодії фінансових, технічних, правових та інших аспектів, що визначають успіх його

діяльності та захист фінансових інтересів осіб пов'язаних з банком, при цьому стані банком досягається основна мета фінансової безпеки – недопущення отримання збитків або зниження рівня прибутку.

З огляду на вищезазначені підходи, що мають мікроекономічну спрямованість та не визначають комплексне визначення сутності ФББС ми сформулювали декілька засад завдяки роботам науковців [13, 22, 26, 42], які допоможуть розкрити її сутність. Необхідно врахувати такі фактори:

- банківська система є частиною фінансової системи країни, і тому її безпека зводиться до розуміння саме «фінансова безпека». Відштовхуючись від цього ж принципу, очевидно, що безпека банківської системи залежить від її підсистеми – сукупності комерційних банків;

- кожен банк за своєю сутністю є підприємством, а метою кожного підприємства є отримання прибутку. Для досягнення своєї мети, банк виконує фінансові операції об'єктом яких є грошові кошти та інші фінансові потоки, і тому для кожної банківської установи важливим показником діяльності є фінансові показники;

- сукупність фінансових показників та індикаторів демонструють нам ефективність діяльності банківської системи та рівень її фінансової захищеності. Такими показники є ліквідність, фінансова стійкість, ризиковість, прибутковість. Однак фінансова безпека повинна досліджувати в динаміці, оскільки одномоментні показники не відображають реальний її рівень;

- фінансові показники, що відображають рівень ФББС є зовнішніми та внутрішніми. На внутрішні показники мають безпосередній вплив банківська системи чи її складові (комерційні банки, центральний банк), а зовнішні показники залежать від факторів, що утворюються поза банківською системою, та на які вона не має впливу.

Отже, з урахуванням перелічених нами засад, ми сформулюємо власне бачення поняття ФББС – це динамічний стан банківської системи, що визначається сукупністю фінансових показників, які формуються через

діяльність складових банківської системи, та забезпечує її безпечно та прибуткове функціонування під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз.

Варто зазначити, що фінансові індикатори є основним відображенням рівня фінансової безпеки, детальніше такий взаємозв'язок ми продемонстрували на структурно-логічній схемі на рис. 1.1.

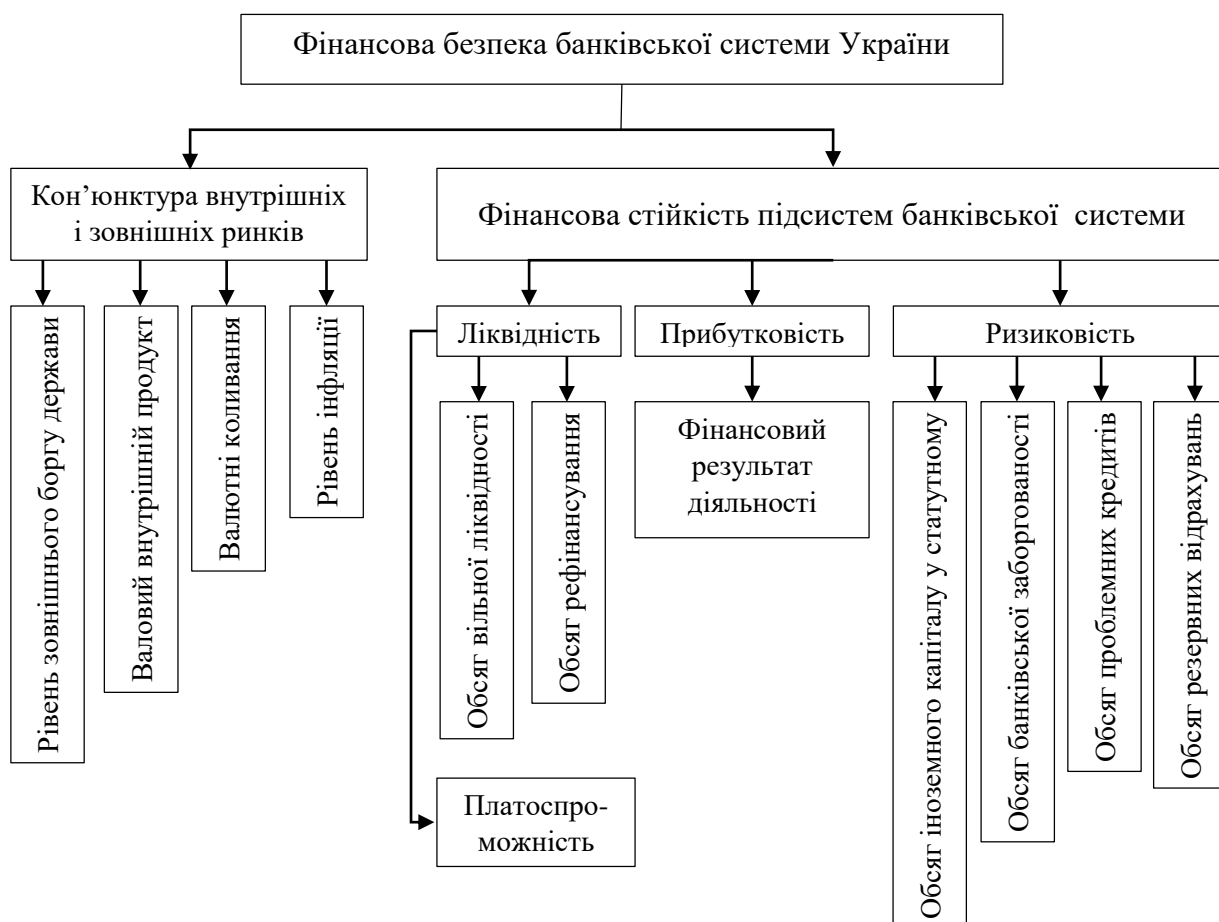

Рисунок 1.1 – Структурно-логічна схема індикаторів фінансової безпеки банківської системи України

Як бачимо з рис. 1.1 всі підібрані нами показники мають кількісне вираження, що дозволить нам провести ґрунтовне аналітичне дослідження щодо рівня ФББС України.

Говорячи про безпеку банків та банківської системи в цілому ми вважаємо необхідним визначити і поняття «небезпека», тобто дослідити притаманні ризики та загрози банківської системи.

Алавердов А. Р. [2] розрізняє загрози за декількома ознаками: залежно від цілі, що піддається ризику (інформація, персонал, майно і т.д.); джерело ризику (конкуренти, працівники банку); характер наслідків реалізації ризику (майнові, немайнові); імовірність настання (потенційні, наявні, вже реалізовані). Така класифікація є дуже обмеженою, та не показує весь спектр можливих загроз в фінансовій сфері.

Інший науковець, Аленін В. В. [3] розробив класифікацію ризиків не лише за загальними ознаками, а ще і підпорядкував їх за впливом на економіку. Таке ранжування загроз дозволяє реально оцінити ризики та величину їх наслідків, що дозволяє швидше приймати рішення щодо їх ліквідації. Тобто такий підхід Аленіна В. доповнює класифікацію вищезазначеного дослідника ще однією групою класифікації загроз – за ступеню охоплення сфер економіки (глобальні, регіональні, локальні і т.д.).

Козловський О. А. [23] визначає ризики за такими групами: 1) такі, що пов'язані із нестабільною політичною або соціальною сферою держави; 2) загрози, що виникають через ринкову кон'юнктуру; 3) порушення банківської етики, що призводить до негативних наслідків; 4) ризики, що викликані високим рівнем тінізації вітчизняної економіки. Ми не погоджуємо з такою класифікацією, оскільки вона виділяє переважно зовнішні чинники, та не включає в себе безліч внутрішніх загроз, що визначають функціональність банківської системи.

Крупка І. М. [27] зазначає, що будь-які зрушення в банківській сфері призводять до появи загроз, що пов'язано із недостатньою адаптацією банківського сектору до змін. До того ж він стверджує, що стан вітчизняних банківських установ є основним показником банківської системи України.

Дослідники Кириченко О. А. і Кудрицький В. Д. [20] вбачають загрозу у високому відсотку іноземного капіталу у банківському секторі України, на їх думку це призводить до збільшення зовнішньої заборгованості, що є дуже великим ризиком при нестабільному курсі валют. Проте ми вбачаємо в такому

підході однозначність, бо іноземний капітал має і позитивний вплив на банківський сектор.

Вчений Єрмошенко М. М. [17] серед можливих загроз виділяє декілька, як найбільш розповсюджені у вітчизняному банківському секторі: невпорядковане та недосконале правове регулювання; відсутність довіри населення; його недостатня капіталізація.

Як бачимо більшість науковців зазначають лише типові банківські ризики, однак, на нашу думку варто приділити увагу актуальним на даний момент ризикам – ризики залучення банку до процесів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Такий вид ризиків, як ризики ЛДОЗШ мають зв'язок з іншими типовими банківськими ризиками, проте несуть в собі більш опосередкований характер, і як правило, впливають на їх реалізацію.

Взагалі науковій літературі досі немає загальноприйнятої класифікації ризиків ЛДОЗШ, на думку Гамзи В. А. та Ткачука І. Б. [8], це пов'язано тим, що ці ризики можуть виникати у безліч різноманітних комбінаціях, та кількість таких можливих комбінацій буде варіюватися залежно від зміни банку та умов його роботи.

За сферою виникнення ризики ЛДОЗШ можуть бути зовнішніми та внутрішніми. Дослідивши питання більш ґрунтовно за допомогою праць вищезазначених авторів, ми виокремили та зобразили схематично деякі особливості зовнішнього середовища які і призводять до появи ризиків ЛДОЗШ у банківських установах (додаток Б). Внутрішні фактори ризиків виникають через недосконалості внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу, ми навели деякі фактори (додаток Б), що повинні контролюватися ним для недопущення появи ризиків ЛДОЗШ.

В дослідженнях Ревенкова П. В., Дудка О. Б., Воронін О. Н. та Каратаєв М. В. [19], вбачають ризики ЛДОЗШ з позиції отримання збитків, що є очевидним наслідком їх реалізації, проте, вони не враховують деякі фактори, що є причиною для банків бути залученими в такі злочинні схеми з відмивання

грошей. Автори стверджують, що внаслідок появи ризиків ЛДОЗШ банк наражає себе на фінансові втрати, які зумовлюють правовий ризик, ризик втрати ділової репутації, юридичний ризик та ризик концентрації. Поштовхом для залучення банку в процеси легалізації злочинних доходів вищезазначені дослідники називають сучасний стан БС України, та те що ризик залежить від спеціалізації банку і окремих видів його операцій.

Однак, наша думка співпадає з твердженням Ковальнової С. Є. [21], про те що самі по собі банківські послуги та продукти, не провокують ризики ЛДОЗШ, а вплив на їх появу можливий тільки в сукупності з чинниками «клієнти» або «внутрішнє середовище». Виходячи з цього, ми вважаємо що основники ризиками, що провокують появу ризиків ЛДОЗШ є операційний та комплаєнс-ризик. Операційний ризик виникає внаслідок некомпетентності персоналу, несправних технічних процесів, помилок в документації. Комплаєнс-ризик можуть бути викликані внаслідок конфлікту інтересів учасників банківського процесу, розголошення банківської таємниці та конфіденційної інформації, та інших факторів що призводять до юридичних санкцій. Зазначені вище ознаки можуть призвести до порушення законодавства у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також до проведення сумнівної фінансової операції, і, як наслідок, до появи ризиків ЛДОЗШ.

Дмитров С. О та Медвідь Т. А [12] трактують ризики ЛДОЗШ як приховування коштів нелегітимного походження за допомогою банківських операцій, та їх подальшого використання у злочинних цілях або з порушеннями відповідних вимог законодавства.

Інші дослідники Глущенко О. О. та Семеген І. Б. [9] ототожнюють ризик використання банків для легалізації коштів з можливістю банком виявлення фінансової операції, яка потенційно може бути пов'язана з відмиванням злочинних доходів і в подальшому буде мати негативний вплив на банківську установу. Однак це не є коректним визначенням, оскільки на ризик використання банківської установи з метою відмивання грошей впливає не лише її рівень безпеки, але й особливості зовнішнього середовища.

Отже, ми визначили що ФББС залежить від безпеки її основних елементів – комерційних банків. Для забезпечення фінансової безпеки їх робота повинна бути направлена на протидію вже зазначених нами ризиків, що буде нести позитивний результати на їх діяльність та фінансові результати, що в кінцевому результаті забезпечить стійкість та безпеку цілої системи.

1.2 Державне забезпечення фінансової безпеки банківської системи України

На сьогоднішній день, в умовах глобальної кризи, політичної нестабільності та негативних економічних зрушень, українська економіка як ніколи потребує підтримки та фінансової безпеки. Рівень забезпечення ФББС є невід’ємною частиною забезпечення економічної безпеки країни. Ми схематично відтворили цей зв’язок на рис 1.2.

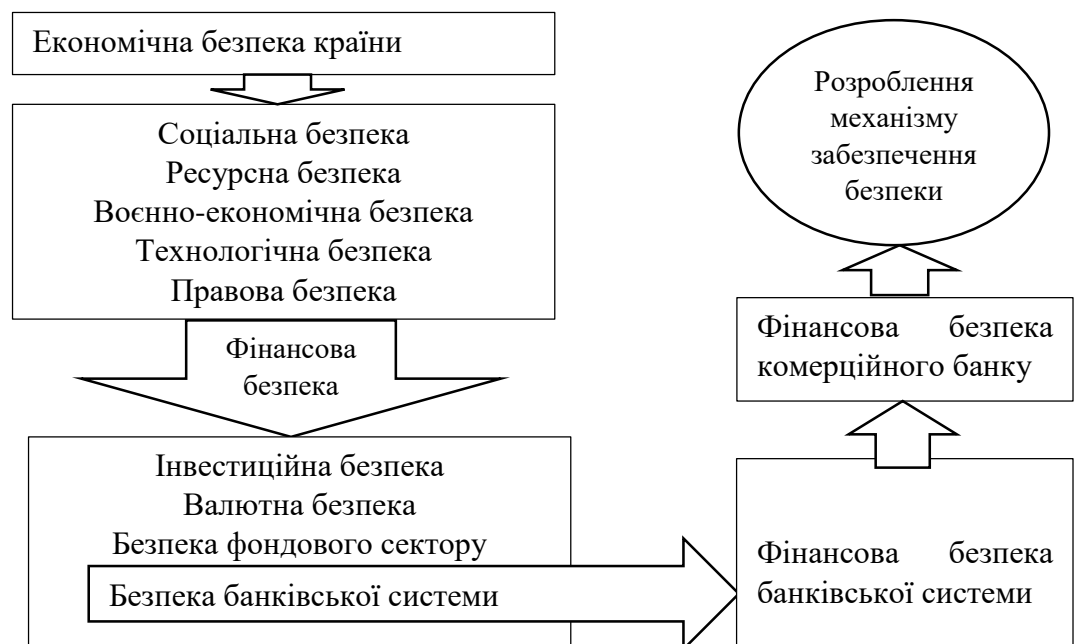

Рисунок 1.2 – Взаємозв’язок між фінансовою безпекою комерційного банку та економічною безпекою держави

Забезпечення ФББС України є перш за все завданням держави, яка шляхом правового регулювання та діяльності органів державної влади спрямовує банківську сферу на позитивну течію та перешкоджає загрозам та ризикам.

Комерційний банк, як основа, від якої залежить стан банківської системи, потребує надійного механізму, що забезпечить йому фінансовий захист. З огляду на це, ми виділили декілька особливостей, що притаманні для державно-правового регулювання фінансової безпеки банку:

- органи державної влади повинні забезпечувати своєю діяльністю протидію внутрішнім та зовнішнім загрозам банку з метою підтримки та збереження його діяльності;
- державні органи, що забезпечують банківську безпеку уповноважені на це Законом України «Про національну безпеку України» [37];
- головним органом державного управління у банківській сфері є Національний банк України;
- діючі банки України мають свої внутрішні системи забезпечення безпеки, які здійснюють свою діяльність згідно з ЗУ «Про банки і банківську діяльність» [34];
- діяльність банку є динамічною та безперервною, тому управління його безпеки також повинну відбуватися безперервно.

З огляду на вищенаведені особливості та на визначення безпеки, ми розуміємо під механізмом забезпечення фінансової безпеки банків – державно - правове регулювання банківської діяльності, із застосуванням певних заходів, що регламентуються законами України, з метою протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам банківської діяльності, для стабільної діяльності банківської установи.

У додатку В ми схематично відобразили, як має працювати механізм щодо запобігання ризиків у банківській діяльності.

На сьогоднішній день, у чинному законодавстві України відсутній чіткий механізм щодо забезпечення ФББС. Попри те, що існує Стратегія національної безпеки України [38], в ній зазначено лише те, що задля забезпечення

економічної безпеки необхідно стабілізувати банківську систему, відновити довіру населення до неї та забезпечити прозорість її діяльності, однак механізм правочину відсутній.

У Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [24], характеризують наявні проблеми та шляхи їх вирішення у фінансовій сфері, в тому числі і банківській, однак на сьогоднішній день цей документ не є актуальним. Втім, на сьогоднішній момент це єдиний документ в якому зазначаються напрями дії держави для уникнення негативних явищ у банківській системі:

- необхідно спонукати банківські установи вкладати кредитні кошти у реальний сектор економіки та у відповідні пріоритетні напрями, посилити ризик-менеджмент та державний контроль за банками;
- сприяти формуванню власних ресурсів банків, та орієнтувати банківський сектор на державний фінансовий ринок, з метою задоволення попиту реального сектору економіки на кредитні ресурси;
- удосконалити систему визначення платоспроможності банків, та ретельніше проводити оцінку кредитних ризиків банків;
- підвищувати рівень довіри населення до банківської системи, шляхом підвищення їх фінансової грамотності.

Окрім вищенаведених пунктів, для забезпечення ФББС України державі необхідно, як мінімум, розробити механізм їх виконання, та розробити ряд завдань щодо захисту банківських установ від негативних процесів на сьогоднішній день.

Окремо слід приділити увагу діяльності основного державного регулятора у сфері банківської діяльності — Національного банку України. За контролем банківських установ та протидії їх діяльності від небезпек та ризиків парламент України наділив Національний банк України правом установлювати вимоги та затверджувати програми капіталізації банків або їх реструктуризації.

НБУ контролює діяльність банків на всіх стадіях його діяльності — починаючи від створення і до ліквідації. При цьому він має інструментарій для

протидії фінансовим небезпекам та загрозам. Створюючи банк, власники повинні досягти рівня капіталу, що затверджений НБУ. Перш за все капітал формується за рахунок вкладів акціонерів та інвесторів банку, у процесі діяльності банк може досягти зазначених показників за допомогою капіталізації або реструктуризації. При цьому ми бачимо що центробанк не втручається у внутрішню політику банку, і надає йому декілька альтернатив, але зобов'язує досягти визначених економічних показників. Надалі НБУ встановлює ряд нормативів, які банк повинен підтримувати впродовж своєї діяльності. Крім того, регулятор встановлює правила оцінки кредитних ризиків, прагнучі їх мінімізувати або уникнути.

У випадках, коли банк не може виконувати свої зобов'язання, НБУ користується таким інструментом як рефінансування, підтримуючи його ліквідність [36].

Отже, НБУ є головним інструментом держави у контролюванні та впливі на банківську систему. Задля забезпечення ФББС від нього необхідна цілеспрямована діяльність, орієнтована на підвищення ефективності функціонування банків, що буде сприяти адекватному покриттю ризиків з поступовим нарощенням капіталу, що у свою чергу забезпечить повноцінність кредитно-інвестиційним потенціалом усі сфери національної економіки та зовнішньоекономічної діяльності.

2 ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1 Комплексний аналіз складових банківської системи в контексті рівня її безпеки

Для визначення рівня ФББС України ми вважаємо доцільним дослідити та проаналізувати основні показники діяльності банків. Так як основою забезпечення платоспроможності банку, є достатність його власних коштів, ми проаналізуємо основні показники ресурсоутворюючої частини банківського сектору що наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Показники ресурсоутворюючої складової функціонування банківського сектору економіки України за 2016-2020 роки [31]

Назва показника	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020
Пасиви, усього млн грн	1 254 385	1 256 299	1 333 831	1 359 703	1 494 460
Темп зростання, %	95,26	100,15	106,17	101,94	109,91
Капітал, млн грн	103 713	123 784	161 108	154 960	200 854
Темп зростання, %	70,07	119,35	130,15	96,18	129,62
Частка у пасивах, %	8,27	9,85	12,08	11,40	13,44
Статутний капітал, млн грн	222 170	414 668	495 377	465 532	470 712
Темп зростання, %	123,33	186,64	119,46	93,98	101,11
Зобов'язання банків, млн грн	1 150 672	1 132 515	1 172 723	1 204 743	1 293 606
Темп зростання, %	98,45	98,42	103,55	102,73	107,38
Частка у пасивах, %	91,73	90,15	87,92	88,60	86,56
Депозити та кредити інших банків, млн грн	122 592	73 938	50 240	42 178	23 912
Темп зростання, %	119,57	60,31	67,95	83,95	56,69
Кошти суб'єктів господарювання, млн грн	318 568	369 913	403 955	406 367	498 156
Темп зростання, %	121,88	116,12	109,20	100,60	122,59
Кошти фізичних осіб, млн грн	402 137	437 152	478 100	508 457	552 592
Темп зростання, %	96,58	108,71	109,37	106,35	108,68
Достатність регулятивного капіталу (Н2), %	12,31	12,69	16,10	16,18	19,66

Як бачимо, рівень фінансової безпеки ресурсоутворюючої складової функціонування банківського сектору України станом на 2020 рік підвищився,

оскільки покращилася структура пасивів банків. Пасиви збільшилися, їх основну частку складають зобов'язання банків, однак упродовж аналізованого періоду вона зменшувалася, і станом на 01.01.2020 склала 86,5 %. Це пов'язано з тим, що банки почали активно збільшувати свій статутний капітал, оскільки цього вимагають чинні норми законодавства, і на початок 2020 року всього банки наростили його до суми 470 712 млн грн, що є у 2 рази більше ніж показник 2016 року. Крім того власний капітал банків також збільшився у два рази – до 200 584 млн грн, оскільки НБУ в ході перевірок виявив штучне нарощення капіталів низки комерційних банків і змусив їх очистити їх від неліквідного майна. З урахуванням цих факторів частка капіталу у складі пасивів мала тенденцію до збільшення, яка переважила темпи збільшення зобов'язань, що і вплинуло на загальну структуру пасивів. Такі тенденції позитивно впливають на стан безпеки банківської системи, оскільки власні кошти роблять банківські установи більш незалежними та стійкими.

Не зважаючи на те, що у 2014-2015 роках відбувся масовий вивід неплатоспроможних банків з ринку, та багато вкладників втратили свої гроші, що підірвало довіру до банківської системи, та її депозитну безпеку, банки відновлюють довіру і нарощують свою депозитну базу. Станом на 01.01.2020 кошти фізичних осіб склали 552 292 млн грн, а кошти суб'єктів господарювання – 498 156 млн грн, при цьому тенденція їх зростання залишалася позитивною упродовж всього досліджуваного періоду.

Коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу є одним із основних економічних нормативів діяльності банків, за аналізований період він не виходив за межі норми, та збільшувався – 19,6 % на початок 2020 року, що більше на 7 % ніж у 2016. Це свідчить про те, що частка ризику, що її беруть на себе власники банку зростає, тим самим приваблюючи вкладників та гарантуючи їм збереження коштів.

Отже, ресурсоутворююча частина банківського сектору не несе загрози фінансовій безпеці банківської системи, її показники мають позитивну тенденцію та демонструють забезпечення власними ресурсами банків та

підвищення до них довіри вкладників, що підвищує фінансову безпеку банків та системи в цілому.

Оснoву банківських активів складають кредити, і тому дуже важливо підтримувати кредитну безпеку банківського сектору. Оскільки кредити є найприбутковішими банківськими активами, то ризик, особливо кредитний, – це складова частина діяльності комерційних банків. Дослідимо рівень кредитної безпеки банківського сектору України (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Показники кредитної безпеки банківського сектору України за 2016-2020 роки [31]

Назва показника	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020
Активи банків, млн грн	1254385	1256299	1333831	1359703	1494460
Темп зростання, %	95,26	100,15	106,17	101,94	109,91
Кредити надані, млн грн	1009768	1005923	1042798	1118618	1033539
Темп зростання, %	100,34	99,62	103,67	107,27	92,39
Частка в активах, %	80,50	80,07	78,18	82,27	69,16
з них: кредити, що надані суб'єктам господарювання, млн грн	830632	847092	892900	959601	847259
Темп зростання, %	103,49	101,98	105,41	107,47	88,29
Частка в активах, %	66,22	67,43	66,94	70,57	56,69
кредити, надані фізичним особам, млн грн	175711	157385	174448	202202	214252
Темп зростання, %	98,14	89,57	110,84	115,91	105,96
Частка в активах, %	14,01	12,53	13,08	14,87	14,34
Частка непрацюючих кредитів загальній сумі, %	34,50	49,80	54,54	52,85	48,36
Резерви за активними операціями банків, млн грн	321303	484383	516985	555871	492069

Як видно з таблиці 2.1 сукупний обсяг наданих кредитів має неоднозначну тенденцію, на початок 2020 та 2017 років цей показник має від'ємний темп зростання, що означає зменшення обсягу наданих кредитів у зазначені роки. У зв'язку із нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні, платоспроможність українців знизилась, тому у 2017 році банки вели обережну політику кредитування, ретельно перевіряли платоспроможність позичальників,

що призвело до зменшення обсягів кредитів. До того ж суттєво змінилася частка кредитів по відношенню до активів – з 80,5 % вона знизилася до 69,2 %, що демонструє нам зниження кредитної активності банків.

Звернемо увагу на такий важливий показник як частка непрацюючих кредитів, який і продемонструє нам реальний стан кредитної безпеки банківської системи. Цей показник є дуже високим, хоча і має тенденцію до скорочення із 2018 року, такий рівень обумовлений неналежним оцінювання платоспроможності клієнтів банками, та кризою у 2015 році, коли багато кредитів перестали обслуговуватися. З таблиці 2.2 видно, що найбільше значення цього показника досягається на початку 2018 року і становить 54,6 % від загального кредитного портфеля. Зростання цього показника порівняно з початком 2017 року були обумовлені націоналізацією Приватбанку, та визначенням реальної якості його активів, ще вплинуло прийняття нової методології визначення непрацюючих кредитів.

Загроза для ФББС та фінансової безпеки держави в цілому від значного зростання частки непрацюючих кредитів може проявлятися у по-різному. Оскільки позичальники припиняють сплачувати кредити, що призводить до нарощування величезних відсотків які банк не отримує, і в результаті витрати починають переважати над доходами. До того ж, банки зобов'язані формувати страхові резерви під непрацюючі кредити за рахунок поточних витрат, що також зменшує їх прибуток, іноді – у від'ємну зону. Можемо побачити з табл. 2.2, що резерви за активними операціями банків складають майже половину самих наданих кредитів, і така тенденція зберігається на протязі всього аналізованого періоду.

Аналіз ФББС буде неповним без оцінки її інвестиційної складової. Інвестиції, їх розмір і сфера застосування визначають динаміку та якість перетворень як в банківській сфері, так і в економіці країни. Це є особливо важливою передумовою для вирішення гострих соціальних проблем на довгострокову перспективу. Основні індикатори, за якими ми будемо аналізувати інвестиційну активність банківських установ наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Індикатори інвестиційної безпеки банківського сектору економіки України за 2016-2020 роки [31]

Назва показника	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020
Активи банків, млн грн	1254385	1256299	1333831	1359703	1494460
Вкладення в цінні папери, млн грн	140598	238129	458403	517679	564674
Темп зростання, %	83,230	169,369	192,502	112,931	109,078
Частка в активах, %	11,21	18,95	34,37	38,07	36,06
Капітальні інвестиції за рахунок кредитів банків та інших позик, млн грн	18299,5	23249,5	21826,9	35299,8	40983,1
Частка кредитів банків та інших позик у капітальних інвестиціях, %	7,3	7,1	5,3	6,7	7

Інвестиційна активність вітчизняного банківського сектору збільшилася внаслідок істотного збільшення темпів зростання вкладень комерційних банків в цінні папери. Як бачимо на початок 2017 та 2018 років припало найбільше збільшення вкладень, це пов'язано з тим, що банки почали збільшувати інвестування в облігації внутрішньої державної позики, оскільки вони є привабливими за своїми ставками та 100 % гарантуються державою, що є перспективним напрямом інвестування. Змінилася структура активів – з 2017 року почався зріст частки вкладень в цінні папери до активів банку, та на початок 2020 року вона склала 36,06 %, що 25 % більше ніж на початок аналізованого періоду – початок 2016 року.

Водночас, за 2016-2020 рр. майже в 2 рази збільшився обсяг капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків та інших позик, проте у структурі їх частка залишається майже незмінною – 7 %. Виключення становить лише 2018 рік, на початок якого частка становила 5,3 %.

Основним індикатором стану банківської системи є динаміка доходів і витрат комерційних банків. Аналіз складових доходів і витрат банківської системи дає можливість описати її фінансовий стан, прибутковість, масштаб операцій порівняно, основні напрями діяльності, якість кредитного портфеля.

Розрахунки основних показників доходів і витрат БС України представлені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Динаміка доходів і витрат в банківському секторі економіки України за 2016-2020 роки [31]

Назва показника	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020
Доходи, млн грн	199193	190691	178054	204554	244402
Темп зростання, %	94,76	95,73	93,37	114,88	119,48
Витрати, млн грн	265793	350078	204545	182215	184768
Темп зростання, %	101,00	131,71	58,43	89,08	101,40
Результат діяльності	-66600	-159388	-26491	22339	59634
Коефіцієнт покриття витрат одержаними доходами	0,75	0,54	0,87	1,12	1,32
Рентабельність активів (ROA), %	-5,46	-12,60	-1,93	1,69	4,35
Рентабельність капіталу (ROE), %	-51,91	-116,74	-15,84	14,67	34,18

Аналізуючи основні показники результатів діяльності БСУ можна відмітити, що позитивні результати з'явилися протягом 2018 та 2019 років, інші роки дослідження мають від'ємний результат. Така ситуація склалася через економічні, політичні шоки та військовий конфлікт, які і вилились у системну банківську кризу 2014–2016 років. Рефінансування банківських установ не дало очікуваного результату щодо вгамування паніки, було втрачено багато валютних резервів. Деякі банки взагалі не впоралися з кризою, так, за період 2014–2016 років визнано неплатоспроможними 90 банківські установи. Продуктивність діяльності вітчизняного банківського сектору значно знизилась, та почала показувати позитивні результати лише на початок 2019 року, що свідчить про недостатній рівень ФББС економіки України.

Коефіцієнт рентабельності активів (ROA) відображає ефективність використання активів. У роки досліджуваного періоду, коли даний показник має від'ємне значення, це показує нам неефективність використання банківськими установами своїх наявних ресурсів, що у свою чергу призводить до негативної тенденції фінансового результату діяльності. Однак можемо побачити, що

значення даного показника у 2019 році стало додатнім, що свідчить про подальшу позитивну тенденцію.

Коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE) показує, що протягом 2015–2017 рр. банківська система має чистий збиток своєї діяльності, що свідчить про її нестабільність та неспроможність раціонально розпоряджатися своїми коштами. Проте позитивні результати у звітному році свідчать про поступовий вихід банківської системи з кризи: на 1 грн капіталу банківських установ припадає у звітному році майже 35 коп. прибутку.

Отже, проаналізувавши основні показники діяльності банківської системи, ми побачили що криза 2014-2015 рр., анексія Криму та початок військового конфлікту на Сході спровокували появу фінансово-економічної кризи в Україні, яка вплинула на банківську систему. На сьогоднішній день банки відновлюють свою фінансову безпеку та стійкість, про це свідчать позитивні тенденції ресурсоутворюючої, інвестиційної складових, та позитивний фінансовий результат. Однак ще залишається серйозна загроза банківській системі – високий рівень непрацюючих кредитів, тому державі необхідно розробити і реалізувати відповідні дієві заходи для ліквідації цієї загрози.

2.2 Розрахунок інтегральної оцінки фінансової безпеки банківської системи

Задля визначення рівня фінансової безпеки банківської системи Міністерством економічного розвитку і торгівлі України було розроблено методику розрахунку рівня економічної безпеки [34], однією зі складових якої є розрахунок банківської безпеки, шляхом розрахунку ряду показників. У документі наведено методику їх розрахунку та вагові коефіцієнти, за якими вираховується кінцева оцінка рівня безпеки. У табл. 2.5 ми згрупували показники, методику їх розрахунку та вагові коефіцієнти.

Таблиця 2.5 – Перелік індикаторів безпеки банківської системи України [35]

Умовне позначення	Показник	Методика розрахунку	Ваговий коефіцієнт
K1	Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, відсотків	прострочена заборгованість за кредитами, млн гривень / кредити надані, млн гривень x 100	0,1510
K2	Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, відсотків	кредити, надані резидентам, млн гривень / депозити, залучені від резидентів, млн гривень x 100	0,1425
K3	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, відсотків	-	0,1371
K4	Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	(кредити, надані резидентам строком від 1 до 5 років, млн гривень + кредити, надані резидентам строком понад 5 років, млн гривень) / (депозити, залучені від резидентів строком від 1 до 5 років, млн гривень + депозити, залучені від резидентів строком понад 5 років, млн гривень)	0,1487
K5	Рентабельність активів, відсотків	-	0,1496
K6	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, відсотків	-	0,1359
K7	Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, відсотків	активи п'яти найбільших банків за розмірами активів, млн гривень / активи банків, усього, млн гривень	0,1351

Дані показники підібрані як найбільш суттєві, тобто такі, що мають найбільший вплив на стан безпеки, та є інформативними та достовірними, оскільки висвітлюються в офіційних статистичних даних. Розрахувавши показники з табл. 2.5 ми зможемо загрози в якій сфері притаманні для банківської системи України в той, чи інший період часу. Розрахунки представлено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Індикатори рівня фінансової безпеки банківського сектору України за період 2015-2019 рр.

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
K1	28,03	30,47	54,54	52,85	48,36
K2	168,65	134,50	109,36	117,04	83,50
K3	43,2	51,6	36,8	28,13	28,60
K4	3,89	4,13	3,28	3,76	3,76
K5	-5,46	-12,60	-1,93	1,69	4,35
K6	92,87	92,09	98,37	93,52	94,35
K7	53,54	55,73	60,40	90,04	86,45
Інтегральний індекс	53,80	49,61	50,59	54,20	48,83

Розраховані показники мають нормативні значення, які представлені в Методичних рекомендаціях, та за допомогою яких ми проведено аналіз стану банківської безпеки за аналізований період.

Показник K1, або частка простроченої заборгованості мала стійку тенденцію до зростання до 2017 року, у якому досягла найвищого значення – 54,54 %, при тому що оптимальним вважається до 3 %, а більше 7 % є критичним. Як ми вже зазначали у попередньому розділі, великий обсяг непрацюючих кредитів є основною загрозою для банківської системи та потребує негайно вирішення.

Наступний показник, який показує співвідношення кредитів та депозитів резидентам в іноземній валюті вважається оптимальним у межах 85-130 %, і досягли таких значень банківські установи у 2016-2018 роках. У 2015 році дане значення є небезпечним, оскільки кількість наданих кредитів значно перевищувала обсяг депозитів, у 2019 році навпаки – депозити перевищують кредити, що також відповідає незадовільним значенням.

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків має бути від 18 % до 30 %, оптимальних значень банківська система досягла лише у 2018 та 2019 роках. Низька концентрація іноземного капіталу свідчить про недостатню привабливість банківського ринку, та закриває канали іноземних інвестицій для країни. Проте занадто високий відсоток іноземного капіталу на вітчизняному

банківському ринку є не менш небезпечним, бо провокує появу ризику втрати клієнтів вітчизняними банками, появу спекулятивного ризику, та підвищує залежність економіки країни від кон'юнктури ринків країн інвесторів, а також посилює економічний та політичний вплив іноземних країн на розвиток національної економіки.

Показник K4, або співвідношення довгострокових кредитів та депозитів вважається оптимальним у межах 1 – 1,2, значення вище 3 вважається критичним. Дивлячись на дані табл. 2.6 ми бачимо, що на протязі всього аналізованого періоду показник має критичні значення, що демонструє нам низький рівень довгострокових депозитів, та відповідно недовіру населення до банківських установ. Занадто висока концентрація депозитів на вимогу є негативним явищем, та несе небезпеку для цілої банківської системи, оскільки неочікуване вилучення коштів може знизити платоспроможність банківської установи, а у період соціальних та політичних зрушень, коли явище набуває масовості, – привести до численної ліквідації банківських установ, що спостерігалось у 2015-2016 роках.

Показник рентабельності активів, або ROA демонструє наскільки ефективно працюють активи, згідно з методологією оптимальними вважаються значення 0,5-2 %, що відповідає лише одному року з досліджуваних – 2018. У період 2015-2017 показник є від'ємним, що свідчить про збиткову діяльність банків.

Наступний показник являється нормативом Н6, та має оптимальне значення не менше 60 %. Як бачимо на протязі всього аналізованого періоду значення є оптимальним, та відносно сталим, що свідчить про достатнє забезпечення банками короткострокових зобов'язань.

Останній показник, який показує співвідношення активів п'яти найбільших банків до сукупних активів має бути у межах 35 %, значення більше 60 % вважається критичним. На протязі аналізованого періоду значення цього показника є незадовільними, а починаючи з 2017 – критичними. Найбільше значення досягається у 2018 – 90 %, у наступному 2019 році – 86,4 %. Така

висока концентрація активів у певних банків проковує монополізацію банківських послуг, негативно впливає на міжбанківську конкуренцію, до того ж проблеми із ліквідністю великого банку, та вихід його із ринку є великим ризиком для всієї банківської системи.

За допомогою вагових коефіцієнтів з табл. 2.5 ми розрахували інтегральний індекс безпеки банківської системи, та зобразили його на рис. 2.1.

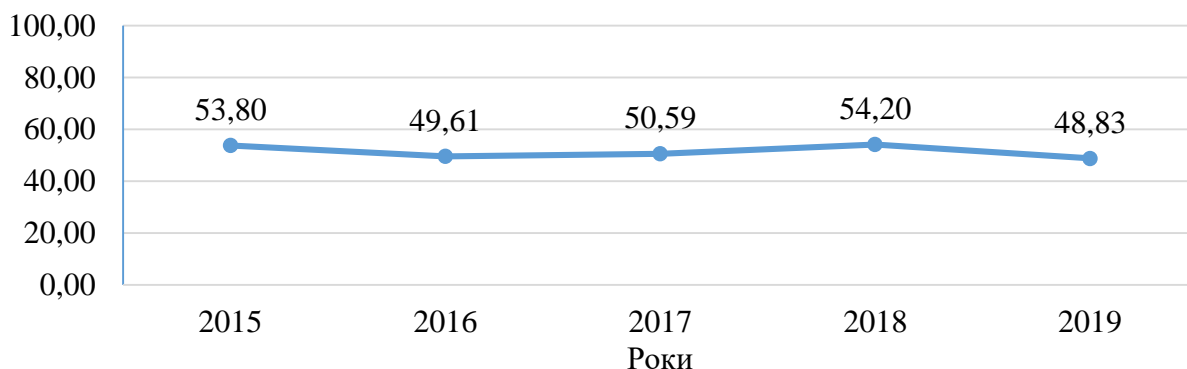

Рисунок 2.1 – Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки банківської системи України в 2015-2019 рр.

Для кожного індикатора складових стану економічної безпеки України розроблені характеристичні значення, які визначають рівень економічної безпеки. Рівень від 40 % до 60 % вважається небезпечним, що відповідає межах значення показника на протязі аналізованого періоду. У 2019 році показник впав до значення 48 %, після того як набув найвищого значення за аналізований період – 54 % у 2018 році. Така тенденція спричинена тим, що більшість з індикаторів відхиляються від норми.

Отже, запропонована методика дозволила нам провести оцінку ФББС України, та виявила що вона знаходиться на небезпечному рівні. Очевидно, що банківська система України проходить важкий кризовий період, що почався ще у 2014 році, та досі не завершився. Велика частка непрацюючих кредитів, концентрація активів, низький рівень дострокових вкладень – все це становить загрозу для банківської системи, та економіки країни цілому, та потребує негайного вирішення.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження визначено, що фінансова безпека банківської системи є невід'ємною складовою національної безпеки України, а тому потребує підтримки та рішучих дій, як з боку банків, так і від держави в особі її органів.

В процесі дослідження було встановлено, що ФББС – це динамічний стан банківської системи, що визначається сукупністю фінансових показників, які формуються через діяльність складових банківської системи, та забезпечує її безпечне та прибуткове функціонування під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз.

Фінансова безпека характеризується як динамічний стан життєдіяльності банку, та у значній мірі залежить від організаційно-правових засобів протидії фінансовим небезпекам та загрозам. Ми дослідили підходи різних авторів щодо їх характеристики та причин виникнення, та визначили що на сьогоднішній день серед усіх типових ризиків особливу загрозу представляють ризики ЛДОЗШ. Банки, як основні посередники в перерозподілі грошових коштів, мають велику вірогідність бути втягнутими в схему відмивання коштів кримінального походження.

З'ясовано, що забезпечення фінансової безпеки банків реалізуються перш за все діями Національного банку України, який є головним інструментом держави у впливі на банківську систему. Однак, аналіз чинного законодавства України свідчить про відсутність нормативно закріплених засобів, методів, та способів координації органів державної влади у сфері фінансової безпеки, зокрема у банківському секторі.

У другому розділі було проаналізовано основні показники діяльності банківської системи України за 2015-2019 роки та визначено ефективність її діяльності. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що банківська система України проходить важкий кризовий період. Проте її

ресурсоутворююча, кредитна, інвестиційна складові покращують свої показники з кожним роком, діяльність банків стала рентабельною.

Завдяки запропонованій методиці Міністерства економічного розвитку і торгівлі України було визначено рівень фінансової безпеки банківської системи шляхом розрахунку інтегрального показника. Було розраховано 7 показників, динаміка яких та інтегральний показник фінансової безпеки в 2015-2019 рр. свідчить про низьку здатність банківської системи України протягом аналізованого періоду протистояти негативному впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Розглянуті тенденції свідчать про наявність низки загроз, що загрожують стабільності функціонування банківської системи у поточному році та у майбутньому, це зокрема: ризик різкого відпливу залучених банками вкладів населення; ризик падіння капіталізації банківської системи України внаслідок збиткової діяльності окремих банків та критично високий рівень непрацюючих кредитів.

Отже, було встановлено, що рівень фінансової безпеки банківської системи України знаходиться на небезпечному рівні та потребує розробки та впровадження комплексу заходів, спрямованих на підвищення загального рівня фінансової безпеки банківської системи, що і обумовлює перспективи подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко С. І. Характеристика та класифікація загроз у банківській системі України / С. І. Адаменко // Стратегічна панорама. – 2004. – № 4. – С. 48-52.
2. Алавердов А. Р. Организация и управление безопасностью в кредитно-финансовых организациях: учебное пособие / А. Р. Алавердов. – Москва: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2004. – 82 с.
3. Аленин В. В. Стратегия обеспечения экономической безопасности регионального банковского сектора: методология, методика, практика: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / В. В. Аленин; – Иваново, 2007. – 32 с.
4. Артеменко Д. А. Механизм обеспечения финансовой безопасности банковской деятельности: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / Д. А. Артеменко. – Ростов-на-Дону, 1999. – 32 с.
5. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економічне прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7-32.
6. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні :методологія, оцінка та механізм забезпечення: монографія / О. І. Барановський. – Київ: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
7. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.08 / Т. М. Болгар. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 22 с.
8. Гамза В. А. Безопасность коммерческого банка: организационно-правовые и криминалистические проблемы: монография / И. Б. Ткачук, В. А. Гамза. – Москва : Шумилова И. И., 2002. – 251 с.

9. Глущенко О. О. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія / О. О. Глущенко, І. Б. Семененко ; за ред. Р. А. Слав'юка. – Київ : УБС НБУ, 2014. – 386 с
10. Голобородько Ю. О. Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ / Ю. О. Голобородько // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – № 22. – С. 194-198.
11. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / С. О. Дмитров // Фінансовий простір. – 2012. – № 2 (6). – С. 11-15.
12. Дмитров С. О. Новітня компонента в системі банківських ризиків / С. О. Дмитров, Т. А. Медвідь // Науковопрактичний журнал Вісник Національного банку України. – 2010. – №4 (170). – С. 11-14.
13. Домбровський В. С. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський [та ін.]; за ред. А.О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
14. Економічна сутність фінансової безпеки банківської системи: проблема плюралізму підходів. / О. Б. Васильчишин // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2017. – № 28. – С. 159-166.
15. Євченко Н. Г. Вплив податкових ризиків на фінансову безпеку банку / Н. Г. Євченко, О. А. Криклій // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – 2009. – № 25. – С. 45-52
16. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський [та ін.]; за ред. А. О. Єпіфанова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с
17. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: навчальний посібник / М. Єрмошенко – Київ : Київ.нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
18. Зачосова Н. В. Особливості забезпечення фінансової безпеки комерційних банків в Україні / Н. В. Зачосова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 4. – С. 74-78.

19. Каратаев М. В. Финансовый мониторинг: управление рисками отмывания денег в банках / П. В. Ревенков, А. Б. Дудка, А. Н. Воронин, М. В. Каратаев. – Москва : КНОРУС : ЦИПСИР, 2012. – 140 с.

20. Кириченко О. А. Вплив зовнішніх боргів на економічну безпеку українських банків / О. А. Кириченко, В. Д. Кудрицький // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С.160-169.

21. Ковалева С. Е. Виды рисков кредитных организаций в сфере противодействия легализации доходов, полученных преступным путем, и особенности управления ими в российской банковской практике / С. Е. Ковалева // Управление экономическими системами. – 2013. – №7. – С. 47-52

22. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.

23. Козловский А. А. Эффективность банковской деятельности в системе обеспечения экономической безопасности России: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / А. А.Козловский. – М., 2011. – 17 с.

24. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-2012-р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.

25. Корнієнко Ю. В. Фінансова безпека банків як об'єкт наукового дослідження / Ю. В. Корнієнко // Фінанси, облік і аудит. – 2011 – №17. – С. 108-114.

26. Костюченко О. Є. Забезпечення фінансової безпеки банківської системи як складова фінансової безпеки держави. / О. Є. Костюченко, В. І. Паталах // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – №7 (5). – С. 24-27.

27. Крупка І. М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки / І.М.Крупка // Бізнес Інформ. – 2012. – № 6. – С.168-175.

28. Литовченко О. Ю. Теоретико-методичне підґрунтя до управління фінансовою безпекою банку / О. Ю. Литовченко, Б. М. Самойлов // Економіка та суспільство. – 2018. – №16. – С.72-79.

29. Наточеева Н. Н. Общая характеристика деструктивных факторов в процессе обеспечения финансовой безопасности коммерческих банков / Н. Н. Наточеева // Вестник академии. – 2011. – № 1. – С.53-57.

30. Наточеева Н. Н. Финансовый механизм преодоления банковских кризисов для обеспечения устойчивого роста банковского сектора России: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / Н. Н. Наточеева.– М., 2011. – 47 с.

31. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.

32. Перехрест Л. М. Забезпечення фінансової безпеки банків в умовах нестабільного економічного середовища : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь, 2011. – 22 с.

33. Побережний С. М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посібн. / С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с.

34. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

35. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=387385.

36. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 17.09.2015 № 615. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15>.

37. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України від 15.03.2020 № 2469-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

38. Про Стратегію національної безпеки України [Електронний ресурс] : Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року № 287/2015. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

39. Ткаченко А. М. Вимірювання фінансової безпеки банківської системи / А. М. Ткаченко, К. І. Маменко // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. – 2009. – №1. – С. 333 – 346.

40. Фадєєв Д. А. Фінансова безпека банківської діяльності в Україні / Д. А. Фадєєв // Економічні науки. –2014. – №1. – С.11-13.

41. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків / О. І. Хитрін // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 118 – 124.

42. Штефан Л. Б. Проблеми формування універсальної системи оцінювання фінансової безпеки банку та банківської системи / Л. Б. Штефан, Н. П. Ільніцька // Економіка та суспільство. – 2017. – № 9. – С. 44-53.